

Thành tựu nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số từ Đổi mới đến nay

Đặng Thị Hoa

Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới

Tóm tắt: Gia đình với vị trí là một đơn vị xã hội mang đầy đủ vai trò, chức năng và các đặc điểm văn hóa của mỗi xã hội tộc người. Nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số là một trong những chủ đề được các nhà nghiên cứu khoa học xã hội quan tâm dưới nhiều góc độ. Các nhà nghiên cứu Dân tộc học, Xã hội học, Văn hóa học đã nghiên cứu về gia đình của các tộc người thiểu số ngay từ trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ. Nhiều công trình, bài viết về gia đình các dân tộc thiểu số công bố giai đoạn từ Đổi mới (1986) đến nay phần nào đã làm rõ những đặc điểm cơ bản về gia đình của các tộc người thiểu số ở Việt Nam. Tuy nhiên, trong một khoảng thời gian khá dài, các công trình nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số dường như chững lại, thiếu vắng những công trình nghiên cứu mang tính cơ bản và tổng quát về gia đình của các tộc người thiểu số thể hiện rõ bức tranh về gia đình dân tộc thiểu số ở nước ta hiện nay. Đây là chủ đề cần được quan tâm nghiên cứu trong thời gian tới.

Từ khóa: Gia đình; Dân tộc thiểu số; Gia đình dân tộc thiểu số;

Mở đầu

Từ sau Đổi mới (1986) đến nay, thành tựu nghiên cứu về gia đình ở Việt Nam đã được ghi nhận với nhiều các công trình nghiên cứu khá dày công về những vấn đề lý luận, cấu trúc, chức năng hay văn hoá gia đình dưới nhiều góc độ. Nhiều công trình, nhóm công trình nghiên cứu đã thể hiện được những thành quả khoa học nhất định, làm rõ những đặc điểm cơ bản của gia đình Việt Nam trong quá trình chuyển đổi và hội nhập. Một số công trình nghiên cứu ở cấp độ quốc gia đã phân tích và làm rõ những đặc điểm cơ bản của gia đình nông thôn Việt Nam trong chuyển đổi và vai trò của gia đình trong quá trình phát triển, hội nhập của đất nước, thể hiện những thành quả quan trọng trong hoạt động nghiên cứu về gia đình ở nước ta từ sau Đổi mới đến nay. Tuy nhiên, cho đến nay, các công trình nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số ở nước ta, có thể nói vẫn còn khoảng trống cần các nhà nghiên cứu khoa học xã hội quan tâm.

Việt Nam có 53 dân tộc thiểu số, dân số hơn 12 triệu người chiếm 14,2% dân số toàn quốc với đa dạng các sắc màu trong văn hoá và gia đình của các nhóm tộc người. Trong bức tranh chung nghiên cứu về gia đình, các công trình nghiên cứu về gia đình của các tộc người thiểu số mới chỉ được đề cập khá nhở lẻ ở một số bài viết về một vài chủ đề liên quan đến gia đình của một số tộc người. Trong bài viết này, chúng tôi xin điểm lại những kết quả nghiên cứu chính về gia đình các dân tộc thiểu số từ 1986 đến nay và những vấn đề đang đặt ra đối với gia đình các tộc người thiểu số trong bối cảnh phát triển và hội nhập.

1. Những thành tựu nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số

1.1. Giai đoạn trước 1986

Trước Đổi mới, các công trình nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số chưa nhiều và chưa chuyên sâu về những vấn đề của gia đình. Một số ít các công trình nghiên cứu đã nhận diện ban đầu về các đặc điểm gia đình của một số tộc người về mặt cư trú và thừa kế tài sản, quan hệ hôn nhân của người Việt, người Hoa hay một số tộc người thuộc nhóm Môn - Kho me ở vùng Nam Trung Bộ (Mukholinop.A.I., 1975; Nguyễn Trúc Bình, 1973; Ngô Đức Thịnh, 1974; Nguyễn Hữu Thấu, 1976).

Trong giai đoạn này cũng đã có một số công trình chuyên khảo mô tả toàn diện về tộc người, trong đó ít nhiều đề cập đến đặc điểm gia đình như: Người Dao ở Việt Nam của nhóm tác giả Bế Việt Đẳng và cộng sự (1971); Những nhóm dân tộc thuộc ngữ hệ Nam - Á ở Tây Bắc Việt Nam của nhóm tác giả Đặng Nghiêm Vạn và cộng sự (1972); Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam của Cầm Trọng (1978). Đáng chú ý là các công trình nghiên cứu của Viện Dân tộc học: Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)

xuất bản năm 1978 và Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Nam) xuất bản năm 1984. Tuy nhiên, nội dung nghiên cứu về gia đình được đề cập trong các cuốn sách này rất sơ lược, bước đầu nhận diện một số đặc điểm cơ bản của gia đình trong văn hóa tộc người. Các tác giả bước đầu tìm hiểu về hình thái và các mối quan hệ trong gia đình đặt trong bối cảnh chung là một đơn vị xã hội tộc người. Một số nghi lễ gia đình cũng được đề cập, chủ yếu là các nghi lễ hôn nhân, tang ma và tín ngưỡng thờ cúng trong gia đình.

1.2. Giai đoạn từ Đổi mới (1986) đến năm 2000

Từ năm 1985, chủ đề nghiên cứu về gia đình các dân tộc thiểu số đã được nhiều nhà nghiên cứu khoa học xã hội Việt Nam quan tâm. Trong các thập niên 80, 90 của thế kỷ XX, khá nhiều nhà nghiên cứu Dân tộc học, Xã hội học quan tâm nghiên cứu gia đình các dân tộc thiểu số ở nhiều nội dung của gia đình như: cấu trúc, chức năng và đặc trưng văn hoá, nghi lễ trong gia đình, có thể khái quát lại như sau:

- Các nghiên cứu phân loại hình thái gia đình: một số tác giả đã trình bày quan điểm của mình trong nhận định về hình thái gia đình của các tộc người thiểu số ở Việt Nam. Trong đó, quan điểm về các loại hình gia đình với các hình thái gia đình lớn phụ hệ, gia đình lớn mẫu hệ, gia đình song hệ hay quá trình tan rã của các gia đình lớn được phân tích, đánh giá một cách khá sâu sắc (Phạm Quang Hoan, 1985, 1988, 1990; Đặng Nghiêm Vạn, 1991; Vũ Đình Lợi, 1994).

- Một số công trình nghiên cứu đã đi sâu tìm hiểu về đặc điểm gia đình một số dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Đặc trưng cấu trúc gia đình các tộc người được phản ánh qua các chỉ báo về số cặp vợ chồng, số thế hệ, số nhân khẩu, số con cái và các mối quan hệ trong gia đình là thân tộc hay thích tộc. Mô hình sống chung nhiều thế hệ (3 đến 4 thế hệ; nhiều cặp vợ chồng cùng chung sống trong một mái nhà của gia đình các dân tộc thiểu số đang dần thay đổi sang gia đình mở rộng chỉ còn từ 2 đến 3 thế hệ (Phạm Quang Hoan, 1990; Nguyễn Thị Hoà, 1990; Đỗ Thúy Bình và cộng sự, 1991; Sân Cháng, 1998...). Phân tích các yếu tố tác động tới những đặc điểm cấu trúc của gia đình, một số nghiên cứu cho rằng số con trong gia đình các dân tộc thiểu số nhiều hơn gia đình người Việt là do chế độ hôn nhân của các dân tộc thiểu số còn chịu ảnh hưởng nặng nề của nhận thức, quan niệm, đặc trưng văn hóa tộc người, phong tục tập quán... (Phạm Quang Hoan, 1992; Đỗ Thúy Bình, 1992; La Công Ý, 1992; Vũ Đình Lợi, 1996; Đào Trang Thái, 1997; Nguyễn Doãn Hương, 1997).

- Dưới góc độ nghiên cứu về phân công lao động trong gia đình, một số nghiên cứu đã đi sâu phân tích về những bất cập trong phân công lao động giữa các thành viên trong gia đình (Đỗ Thúy Bình, 1998); thực trạng

lao động trẻ em trong gia đình dân tộc thiểu số (Nguyễn Hồng Quang, 2000). Một số nghiên cứu đã có phân tích khá sâu sắc về vai trò của phụ nữ gia đình dân tộc thiểu số qua một nghiên cứu cụ thể tại tỉnh Bắc Thái (Lê Thị Băng Tâm, 1990) hay với người Chăm ở Bình Định (Trần Thị Mai An, 1993).

Điểm lại các nghiên cứu trong giai đoạn từ Đổi mới đến năm 2000 cho thấy, hầu hết các công trình đã mô tả được những đặc điểm cơ bản về hình thái, quy mô, cấu trúc của gia đình ở một số tộc người thiểu số. Tuy nhiên, các nghiên cứu trong giai đoạn này cũng hết sức nhỏ lẻ, chủ yếu là dưới góc độ miêu thuật dân tộc học, chưa có tính hệ thống và bao quát cho từng nhóm tộc người hay từng vùng tộc người. Tuy nhiên, đây cũng là giai đoạn có nhiều bài viết, công trình nghiên cứu có giá trị về những vấn đề lý luận như: phân loại gia đình, nhận diện các đặc điểm cơ bản của gia đình các tộc người thiểu số.

1.3. Giai đoạn từ sau năm 2000 đến nay

Từ sau năm 2000 trở lại đây, vấn đề gia đình được các nhà nghiên cứu khoa học xã hội quan tâm và được triển khai với nhiều đề tài, chương trình với quy mô lớn cấp quốc gia. Tuy nhiên, chủ đề nghiên cứu về gia đình các dân tộc thiểu số vẫn còn khá khiêm tốn ở các hình thức là đề tài luận văn, luận án hay các bài tạp chí chuyên ngành.

Nội dung nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số trong giai đoạn này chủ yếu vẫn là những phân viết mô tả về đặc điểm gia đình trong các cuốn sách chuyên khảo về các tộc người như dân tộc Lô lô, dân tộc Sán Chay, dân tộc Pà Thẻn... Tuy nhiên, một số bài viết, công trình nghiên cứu cũng được mở rộng và đi sâu vào những nội dung cụ thể. Một số vấn đề nổi lên về gia đình được các nhà nghiên cứu đặc biệt quan tâm như: Đặc điểm gia đình các dân tộc thiểu số, mối quan hệ trong gia đình, phân công lao động, địa vị của phụ nữ, nam giới trong gia đình, chăm sóc trẻ em và người cao tuổi, chăm sóc sức khoẻ, phong tục tập quán, kinh tế hộ gia đình (Nguyễn Văn Huy, 2005a,b; Vi Văn An, 2006; Trần Văn Hà, Tạ Hữu Dực, 2008; Nguyễn Thẩm Thu Hà, 2009; Bé Văn Hậu, 2014; Trần Văn Hà, 2014; Đặng Thị Hoa, 2014)....

Đặc biệt, khá nhiều công trình nghiên cứu trong những năm gần đây tập trung về lĩnh vực hôn nhân và gia đình các dân tộc thiểu số, trong đó nổi lên các vấn đề liên quan đến tập quán trong hôn nhân và gia đình như: tảo hôn, nghi lễ hôn nhân, nghi lễ tang ma, sinh đẻ, chăm sóc và nuôi dạy con cái, quan hệ thân tộc, thích tộc... (Đỗ Thúy Bình, 2004; Nguyễn Ngọc Thanh, 2005; Đỗ Ngọc Tấn, Đặng Thị Hoa, 2005; Nguyễn Văn Chính, 2006; Vi Văn An, 2006; Nguyễn Thị Song Hà, 2010; Phạm Thị Kim Oanh, 2010; Hoàng Phương Mai, 2011; Nguyễn Thị Minh Phương, 2011; Lê Hải

Đăng, 2011; Nguyễn Văn Thắng, 2014...).

Đáng chú ý là, trong thời gian này, chủ đề nghiên cứu về gia đình các dân tộc thiểu số cũng được các học viên cao học và nghiên cứu sinh ngành Dân tộc học, Xã hội học, Văn hoá học đặc biệt quan tâm. Có khá nhiều luận văn, luận án lựa chọn chủ đề nghiên cứu về gia đình, hôn nhân của các dân tộc thiểu số ở nhiều cơ sở đào tạo tại các viện nghiên cứu, học viện, trường đại học trong cả nước. Theo số liệu thống kê, có tới hàng chục luận án tiến sĩ và luận văn thạc sĩ liên quan đến chủ đề về hôn nhân và gia đình dân tộc thiểu số như biến đổi về quy mô gia đình, các nghi lễ trong gia đình, chăm sóc sức khoẻ, sinh kế... Ví dụ có 6 công trình về dân tộc Mường, 5 công trình về dân tộc Dao, 3 công trình về dân tộc Mông, 4 công trình về dân tộc Thái...

Điểm lại các nghiên cứu về gia đình các dân tộc thiểu số cho thấy, chủ đề nghiên cứu này được nhiều nhà nghiên cứu quan tâm. Tuy nhiên, phần lớn các nghiên cứu gần đây là các luận văn, luận án trong các cơ sở đào tạo. Trong một khoảng thời gian khá dài nhưng phần lớn các công trình nghiên cứu về gia đình các dân tộc thiểu số đều là những công trình nghiên cứu nhỏ, lẻ mô tả ở một số tộc người cụ thể. Rất ít các công trình nghiên cứu mang tính hàn lâm, cơ bản và có tính hệ thống về các nhóm tộc người hay làm nổi bật lên bức tranh gia đình của các dân tộc thiểu số. Do đó, cho đến nay vẫn chưa có những nghiên cứu mang lại những hiểu biết tổng thể và toàn diện về gia đình các dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Đặc biệt, vẫn thiếu vắng các công trình nghiên cứu mang tính lý luận về cách phân loại hình thái gia đình, đặc điểm văn hoá và những biến đổi gia đình của các tộc người thiểu số trong bối cảnh phát triển và hội nhập hiện nay.

2. Những vấn đề đặt ra trong nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số hiện nay

Gia đình với chức năng là tế bào của xã hội, là nơi bảo đảm sự ổn định và phát triển cho cộng đồng làng xã, tộc người, quốc gia. Cũng như gia đình Việt Nam nói chung, gia đình các dân tộc thiểu số cũng mang những chức năng hết sức quan trọng để đảm bảo sự ổn định và phát triển của toàn xã hội. Gia đình luôn đóng vai trò hết sức quan trọng trong sản xuất kinh tế, giáo dục và nuôi dưỡng, bảo lưu và phát huy các giá trị văn hoá của cộng đồng tộc người. Đặc biệt, với đồng bào dân tộc thiểu số, gia đình luôn là vỏ bọc an toàn cho mỗi thành viên trong gia đình trước những nguy cơ xâm hại của các yếu tố bên ngoài, góp phần quan trọng giữ vững sự bình yên cho cộng đồng các tộc người thiểu số và toàn xã hội. Trong bối cảnh phát triển hiện nay, khoảng cách phân biệt giàu nghèo ngày càng rõ rệt, người dân tộc thiểu số là nhóm xã hội đang bị thiệt thòi hơn khi tiếp cận với các thành quả phát triển của xã hội. Những vấn đề gia đình dân

30 Nghiên cứu Gia đình và Giới. Quyển 27, số 1, tr. 25-32

tộc thiểu số đang đặt ra sự cần thiết trong việc tư vấn, định hướng chính sách phát triển vùng dân tộc thiểu số nhằm hướng tới mục tiêu xây dựng gia đình no ấm, hạnh phúc và bảo tồn, phát huy được các giá trị văn hoá tộc người một cách bền vững.

Ở góc nhìn chuyên sâu về lĩnh vực Dân tộc học, Xã hội học, Văn hóa học, hầu hết các nghiên cứu cơ bản về gia đình các dân tộc thiểu số được thực hiện nhỏ lẻ, nghiên cứu trường hợp về một dân tộc cụ thể. Do vậy, vẫn chưa có những công trình mang tầm khái quát về đặc điểm cơ bản gia đình các dân tộc thiểu số, thể hiện rõ nét bức tranh về gia đình của 53 dân tộc thiểu số ở nước ta trong quá trình phát triển. Có thể nói, các nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số chưa theo kịp với những biến đổi trong cuộc sống của đồng bào các dân tộc thiểu số ở nước ta hiện nay.

Việt Nam có 53 dân tộc thiểu số, trong đó, có những dân tộc đã đạt tới trình độ cao trong tổ chức xã hội, nhưng cũng có những dân tộc vẫn đang còn ở trình độ sơ khai trong nền kinh tế tự cung tự cấp và tổ chức xã hội vẫn còn trong giai đoạn bộ lạc. Do vậy, ở một số tộc người mang đặc điểm của gia đình thị tộc, nhưng ở một số tộc người lại có những đặc điểm trong quan hệ gia đình dựa trên quan hệ công xã láng giềng truyền thống. Điều này cho thấy, văn hoá nói chung và văn hoá gia đình các dân tộc thiểu số ở nước ta khá đa dạng. Những đặc trưng về gia đình của các dân tộc thiểu số phân loại theo nhóm các tộc người chế độ mẫu hệ, phụ hệ, song hệ cho đến nay chưa được nghiên cứu sâu và thể hiện một cách rõ nét. Trong khi đó, quá trình chuyển đổi kinh tế - xã hội và văn hoá nói chung đang tác động mạnh mẽ tới gia đình và văn hoá truyền thống của các tộc người, làm thay đổi rõ nét đặc trưng gia đình các dân tộc thiểu số trong bối cảnh phát triển. Do vậy, rất cần có những nghiên cứu đánh giá một cách tổng quát và hệ thống về gia đình dân tộc thiểu số ở nước ta hiện nay.

Các vấn đề cần tiếp tục quan tâm nghiên cứu về gia đình dân tộc thiểu số hiện nay là:

- Cơ sở lý luận về phân loại gia đình và đặc trưng của các hình thái gia đình dân tộc thiểu số trong bối cảnh chuyển đổi: hình thái gia đình theo chế độ phụ hệ, mẫu hệ, song hệ; hình thái gia đình lớn, gia đình hạt nhân; các mối quan hệ thân tộc, thích tộc...

- Biến đổi về cấu trúc, quy mô gia đình; quá trình chuyển đổi từ gia đình lớn với những đặc trưng của ngôi nhà dài của các gia đình mẫu hệ; đại gia đình phụ hệ đến sự phân tách thành các gia đình hạt nhân; gia đình đa văn hoá; gia đình có yếu tố nước ngoài...

- Biến đổi của chức năng của gia đình: nghiên cứu quá trình chuyển đổi của chức năng kinh tế, chức năng giáo dục, chăm sóc nuôi dưỡng và chức năng về tinh thần.

- Đặc trưng văn hoá gia đình và biến đổi của văn hoá gia đình của các tộc người, nhóm tộc người; bảo tồn các giá trị văn hoá gia đình của các tộc người trong bối cảnh kinh tế thị trường, phát triển và hội nhập hiện nay.

- Các mối quan hệ trong gia đình, vai trò, vị thế của phụ nữ trong gia đình, phân công lao động trong gia đình, chăm sóc trẻ em, người cao tuổi trong gia đình...

- Những vấn đề xã hội đang đặt ra đối với gia đình các dân tộc thiểu số như: tảo hôn, bạo lực gia đình, hôn nhân xuyên biên giới, đăng ký kết hôn và đăng ký khai sinh, chăm sóc sức khoẻ, chuyển đổi sinh kế, buôn bán và sử dụng ma túy...

Để có được một bức tranh tổng quát về gia đình các dân tộc thiểu số, các nghiên cứu trong giai đoạn tới cần xây dựng được một chương trình nghiên cứu dài hạn nhưng cũng rất cần sớm có những kế hoạch nghiên cứu cụ thể về các nội dung cơ bản gia đình dân tộc thiểu số.■

Tài liệu trích dẫn

- Đào Trang Thái. 1997. *Gia đình người Hmông tại xã Bản Phố, Bắc Hà, Lào Cai*. Khoa luận tốt nghiệp, Đại học Văn hóa Hà Nội.
- Đặng Nghiêm Vạn. 1991. “Dòng họ, gia đình các dân tộc ít người trước sự phát triển hiện nay”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 2.
- Đặng Thị Hoa. 2014. “Một số đặc điểm gia đình các dân tộc thiểu số ở Việt Nam trong bối cảnh hội nhập và phát triển”. In trong *Gia đình Việt Nam trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập từ cách tiếp cận so sánh*. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Đỗ Thuý Bình. 1991. “Vài nét về gia đình các dân tộc thiểu số ở Việt Nam”. *Tạp chí Khoa học về Phụ nữ*, Số 2.
- Đỗ Thuý Bình. 1994. *Hôn nhân gia đình các dân tộc Tày, Nùng, Thái ở Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Bá Trung Phụng. 2001. *Gia đình và hôn nhân của người Chăm ở Việt Nam*. Nxb. Văn hoá Dân tộc.
- Hoàng Phương Mai. 2011. *Gia đình người Sán Dìu ở xã Ninh Lai huyện Sơn Dương, tỉnh Tuyên Quang truyền thống và biến đổi*. Luận văn Thạc sĩ, Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân Văn. Hà Nội.
- La Công Ý. 1992. “Một số tư liệu về gia đình và quan hệ gia đình của người Thái Tráng ở Mường So”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 1.
- Lê Thị Băng Tâm. 1990. “Đời sống của phụ nữ một xã miền núi và vai trò của họ trong gia đình”. In trong *Một vài nét nghiên cứu về gia đình Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Mukholinop.A.I. 1975. “Gia đình và tôn giáo tín ngưỡng của người Việt trước cách mạng tháng Tám”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 1.

32 Nghiên cứu Gia đình và Giới. Quyển 27, số 1, tr. 25-32

- Nguyễn Doãn Hương. 1997. *Giáo dục trong gia đình truyền thống của người Thái ở miền Tây Nghệ An*. Luận văn Thạc sĩ, Đại học Khoa học Xã hội và nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Hữu Tháu. 1976. “Quan hệ hôn nhân gia đình của người Paco, Pahi và Catu ở Tây Thừa Thiên Quảng Nam”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 1.
- Nguyễn Hồng Quang. 2000. “Hộ gia đình Khmer ở đồng bằng sông Cửu Long và lao động làm thuê”. *Tạp chí Xã hội học*, Số 4.
- Nguyễn Ngọc Thanh. 2005. Gia đình và hôn nhân của dân tộc Mường ở Phú Thọ. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Nguyễn Thị Hoà. 1990. “Quá trình phân rã của tổ chức nhà dài Ê đê”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 2.
- Nguyễn Trúc Bình. 1973. “Quan hệ hôn nhân và gia đình của người Hoa ở Bạch Long Vĩ”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 2.
- Nguyễn Văn Huy. 2005a. “Một số vấn đề kinh tế gia đình hiện nay ở miền núi”. In trong *Từ Dân tộc học đến Bảo tàng Dân tộc học- con đường học tập và nghiên cứu*, tập 2. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Nguyễn Văn Huy. 2005b. “Tìm hiểu một số vấn đề gia đình và quan hệ gia đình của đồng bào Tày, Nùng”. In trong *Từ Dân tộc học đến Bảo tàng Dân tộc học- con đường học tập và nghiên cứu*, tập 2. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Phạm Quang Hoan. 1985. “Vài suy nghĩ về phương pháp phân loại gia đình”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 2.
- Phạm Quang Hoan. 1990. “Gia đình các dân tộc thiểu số ở nước ta (thực trạng và các vấn đề)”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 3.
- Phạm Quang Hoan. 1993. “Vài suy nghĩ về hôn nhân và gia đình của các dân tộc ở nước ta hiện nay”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 3.
- Phạm Thị Kim Oanh. 2010. *Hôn nhân và gia đình người Thái ở huyện Phù Yên, tỉnh Sơn La*. Luận án Tiến sĩ, Viện Dân tộc học.
- Sân Cháng. 1998. “Gia đình người Giáy ở Lào Cai”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 1.
- Trần Thị Mai An. 2000. “Vai trò của người phụ nữ Chăm (tỉnh Bình Định) trong hôn nhân và gia đình hiện nay”. *Tạp chí Dân tộc học*, Số 2.
- Trần Văn Hà, Tạ Hữu Dực. 2008. *Biến đổi chức năng kinh tế hộ gia đình dân tộc Tày tại huyện Lộc Bình, tỉnh Lạng Sơn*. Báo cáo khoa học, thư viện Viện Dân tộc học.
- Trần Văn Hà. 2014. *Biến đổi kinh tế - xã hội và quan hệ gia đình 6 dân tộc Tày, Nùng, Mường, Thái, Chăm và Kho me - Xử lý kết quả điều tra xã hội học từ năm 1981*. Báo cáo khoa học cấp Bộ, Viện Dân tộc học.
- Vi Văn An. 2006. *Tập quán trong sinh đẻ, chăm sóc và nuôi dạy con cái của dân tộc Nùng*. Kỷ yếu Hội nghị thông báo Dân tộc học. Hà Nội.
- Vũ Đình Lợi. 1994. “Hình thức và khuynh hướng phát triển của gia đình mẫu hệ ở Tây Nguyên”. *Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử*, Số 2.
- Vũ Đình Lợi. 1996. *Gia đình và hôn nhân truyền thống các dân tộc Malayo-Polynesia Trường Sơn, Tây Nguyên*. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội.